

ПУБЛІЧНИЙ ЗВІТ

голови Новоукраїнської районної державної адміністрації

про найбільш вагомі результати розвитку Новоукраїнського району за 2014-2018 роки та першочергові проекти і завдання, які заплановано реалізувати в Новоукраїнському районі у 2019-2021 роках

Проаналізувавши вказаний період розвитку району слід відмітити цілий ряд **позитивних тенденцій** у різних сферах життєдіяльності, серед яких забезпечення позитивної динаміки в аграрному секторі та у виробництві промислової продукції, зокрема, модернізація процесів виробництва; впровадження інвестиційних проектів для будівництва та реконструкції; впровадження енергозберігаючих технологій; ремонт доріг; будівництво та ремонт соціально значимих об'єктів та ефективне матеріально-технічне забезпечення існуючих соціальних закладів; розвиток зеленого туризму; проведення заходів з благоустрою територій; створення належних умов для надання адміністративних послуг населенню; забезпечення матеріальної підтримки військових частин; підтримка учасників антитерористичної операції та членів сімей загиблих учасників АТО; підтримка соціально вразливих верств населення району; захист прав дитини та інші завдання, які успішно реалізовувалися.

Значні досягнення спостерігаємо у впровадженні реформи децентралізації влади, коли, зокрема, створено дві об'єднані територіальні громади (у 2016 році – Новоукраїнську міську громаду та у 2017 році – Ганнівську сільську громаду).

У районі має успіх реалізація реформ у галузях освіти, охорони здоров'я та інших сферах.

Досягнення, які ми з вами маємо, це результат спільної кропіткої роботи райдержадміністрації та органів місцевого самоврядування, керівників агроформувань та промислових підприємств району, небайдужого бізнесу, районних організацій та установ, завдяки активній позиції представників громадських організацій та жителів нашого району. Адже всі наші зусилля були спрямовані на забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку району, вирішення актуальних проблем життєдіяльності населення, вирішення соціально значущих питань.

Про адміністративно-територіальний устрій району.

Новоукраїнський район заснований 5 квітня 1921 року. Площа району - 1,67 тис.кв.м, що становить 6,7 % від усієї території області. Новоукраїнський район один із найбільших районів області.

У районі проживає **40 тис. населення** у 74 населених пунктах, налічується 15 сільських рад, Новоукраїнська міська об'єднана територіальна громада та Ганнівська сільська об'єднана територіальна громада.

Говорячи про **фінансову спроможність району**, зазначу, що дохідна частина бюджету району має динаміку росту.

Так, обсяг надходжень у 2014 році становив 47 млн. 634,2 тис.грн. або 105,1 % до 2013 року, у 2015 році – 73 млн. 022,7 тис.грн. (приріст 67,4 %), у 2016 році – 119 млн. 031,9 тис.грн. (приріст 63,3 %).

У 2017 році обсяг доходів зменшився у зв'язку з об'єднанням територіальних громад (*складав 86 млн. 884,6 тис.грн. або 140,8 % до 2016 року*).

За 9 місяців 2018 року надійшло до бюджету району 57 млн. 390,6 тис.грн., що становить 119,5 % до відповідного періоду 2017 року.

У 2016 та 2017 роках у зв'язку з утворенням двох об'єднаних територіальних громад, а одна територія приєдналася до об'єднаної територіальної громади іншого району, відбулися втрати дохідної частини районного бюджету, які наразі становлять 62 %.

Разом з тим протягом звітного періоду забезпечувалося стабільне наповнення районного бюджету та належне фінансування галузей соціально-економічного розвитку району.

Середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника облікового кола протягом 2014-2018 років зросла майже у 3 рази - з 2439 грн. в 2014 році до 7387 грн. у III кварталі 2018 року.

Підвищення відбулося за рахунок зростання заробітної плати на підприємствах агропромислового комплексу, промисловості та мінімальної заробітної плати.

Пріоритетним напрямком розвитку району є сільське господарство.

Товарним сільськогосподарським виробництвом у районі займаються **236 сільськогосподарських підприємства**, з яких 181 – фермерське господарство.

Найпотужнішими (більше 3 тис.га землі) серед них є ТОВ «Зерновик», ТОВ «Рассвет», ТОВ ім.Фрунзе, СТОВ «Степ-Агро», ПАФ «Ганнівська», ФГ «Омельяненко», СТОВ «Росія».

Станом на 1 грудня 2018 року в аграрному секторі району вироблено **валової продукції** на суму 733,9 млн. грн., що більше проти 2014 року на 111 млн.грн.

Хочеться зазначити, що у сільгосппідприємствах району **середньомісячна заробітна плата** зросла протягом 2014-2018 років майже у 3 рази (з 2712 грн. у 2014 році до **8079 грн.** у січні – листопаді 2018 року).

За підсумками роботи аграрного сектору економіки району у 2018 році сільськогосподарськими підприємствами було досягнуто значно більших врожайів культур у порівнянні із їх обсягами виробництва за останні роки.

Завдяки аграріям врожай зернових і зернобобових культур у 2018 році було зібрано обсягом **більше 346 тис. тонн**, що становить 9,5 % від загального валового збору зернових по області та більше проти валового збору 2014 року на 20 тис.тонн. Такий врожай в районі зібрано вперше. Середня врожайність з 1 га цієї групи культур в межах 51,8 ц/га. У порівнянні з 2014 роком вона більша на 10 ц/га (124 %).

Щороку в районі всіма категоріями господарств виробляється близько **17 тис.тонн овочів та близько 1,5 тис.тонн плодів і ягід**.

Наявний потенціал аграріїв району дозволяє залучати **власні інвестиції для впровадження інвестиційних проектів**, розширювати нові або оновлювати існуючі виробництва і створювати додаткові робочі місця. Основні напрямки діяльності аграріїв - переробка власної виробленої с/г продукції, її зберігання, самостійна реалізація та впровадження нових технологій).

За останні п'ять років в аграрній сфері впроваджено 8 проектів на суму 55,1 млн. грн.

За вказаний період агропромисловими підприємствами інвестовано значні кошти у будівництво та реконструкцію таких проектів:

протягом 2014 року встановлено систему газопостачання зерносушарки на території ТОВ «Рассвет» у с. Іванівці вартістю 0,2 млн.грн.;

протягом 2014-2015 років збудовано криту стоянку для зберігання сільськогосподарської техніки ТОВ «Агрофірма «Союз» с. Димине вартістю 0,2 млн.грн. (зберігання 30 одиниць сільськогосподарської техніки);

у 2015 році збудовано елеватор ТОВ «Агротрейд» потужністю 32 тис.тонн вартістю 9,6 млн.грн.;

у 2016 році збудовано пункт обробки та зберігання зернових культур із встановленням газопостачання на зерносушарку ТОВ АПК ім. Гіталова потужністю 18 тис.тонн та вартістю 25 млн.грн.;

у 2018 році збудовано комплекс для сушки, очистки та зберігання зерна ФГ «Світанок» у с. Захарівка потужністю 6 тис.тонн та вартістю 14 млн.грн.;

у 2018 році закладено підземне крапельне зрошення на площі 36 га для вирощування овочевих культур ПрАТ «Рівнянське» вартістю 4,0 млн.грн.;

протягом 2018 року проведено реконструкцію зерноочисного комплексу ЗАВ-40 СТОВ «Росія» у м.Новоукраїнка вартістю 0,6 млн.грн;

практично завершені (99%) роботи по встановленню другої лінії відвантаження зерна на елеваторі ТОВ «Зерновик» вартістю 1,5 млн.грн.

За останні п'ять років поповнився **машино-тракторний парк** тракторами та сільськогосподарськими машинами на суму **266,9 млн. грн.** в кількості **273 одиниці**, в тому числі 138 тракторів та 29 комбайнів.

Товаровиробниками району інвестовано кошти у впровадження в галузі тваринництва **4 інвестиційних проектів на суму 15 млн.грн.:**

у 2015 році ПАФ «Ганнівська» реконструйовано корівник на 400 корів з установкою молокопроводу вартістю 0,95 млн.грн. та у 2018 році завершено реконструкцію приміщення для відгодівлі ВРХ ПАФ «Ганнівське» на 220 голів вартістю 0,9 млн.грн.;

у 2018 році у ТОВ ім. Фрунзе проведено реконструкцію молочнотоварної ферми (200 голів) вартістю 12,4 млн.грн.; крім того у 2016 та 2018 роках в господарстві закуплено 56 голів племінних нетелів на суму 1,6 млн.грн;

у 2018 році завершено реконструкцію корівника у СТОВ «Росія» з установкою системи доїння корів (молокопровід на 80 голів) на суму 0,4 млн.грн.

Розведенням худоби та птиці в районі займаються 18 господарств, з них потужними підприємствами є ПАФ «Ганнівська», СТОВ «Росія», ТОВ ім. Фрунзе, ТОВ «Рассвет», ТОВ «Лан», ТОВ «Нива -Н».

З року в рік сільськогосподарські та промислові підприємства Новоукраїнського району представляють продукцію власного виробництва на **міжнародній агропромисловій виставці "АгроЕкспо" та Покровському ярмарку у м. Кропивницький.**

Активні учасники виставки СТОВ "Степ-Агро", ТОВ "Абсолют Д", філія ПАТ "Державна продовольчо-зернова корпорація України" "Новоукраїнський комбінат хлібопродуктів" та ТОВ "Ліз-Маш". На виставці в павільйоні "Тваринництво" експонувалось найкраще поголів'я сільськогосподарських тварин і птиці сільськогосподарських підприємств СТОВ "Росія", ТОВ «Рассвет», ПрАТ «Рівнянське», ПП "Мустанг", "Конезаводчик Федоров".

Говорячи про **промисловий комплекс району**, зазначимо, що він складається з **переробної та видобувної промисловості** та налічує 20 підприємств-товаровиробників, серед яких основними є **8 підприємств:** філія ПАТ "Державна продовольчо-зернова корпорація України" "Новоукраїнський комбінат хлібопродуктів", СТОВ "Степ-Агро", ПАТ "Капустянський граніт", ПП "Новоукраїнський гранкар'єр", ТОВ "Євроцебінь", ТОВ "Бантишівський щебінь", ТОВ "Горіховський кар'єр", ПАТ "Українська залізниця" філія "Центр управління промисловістю" виробничий підрозділ "Адабаський кар'єр".

Слід вказати на позитивну динаміку обсягів виробництва промислової

продукції, які від початку 2014 року до січня-жовтня 2018 року зросли від 76 млн.грн. до 100 млн.грн. Реалізація промислової продукції зросла від 130 млн.грн. до 275 млн.грн.

Уцілому за 2014-2018 роки у промисловості та сільському господарстві освоєно понад 1,5 млрд. грн. капітальних інвестицій.

Заробітна плата працівникам промислових підприємств протягом 2014-2018 років постійно збільшувалася. Так, якщо у 2014 році заробітна плата складала 2327 грн., то у III кварталі 2018 року збільшилася у понад 3 рази та досягла розміру **7688 грн.**

Зростання економічного потенціалу району забезпечується завдяки модернізації процесів виробництва, залученню значного інвестиційного ресурсу, подальшого впровадження нових видів продукції, розширення внутрішніх та зовнішніх ринків збуту.

Зокрема, на ПАТ «Капустянський граніт» у с. Кам'яний Міст завершується великий інвестиційний проект - реконструкція виробничої будівлі під сучасний кам'яно-переробний комплекс потужністю 100 тис.кв. м/рік та вартістю більше 1,5 млн.дол. США. Підприємством придбано сучасне обладнання, даний комплекс розрахований на виготовлення гранітних слябів та полірованої плити товщиною від 10 до 40 мм найвищої якості на імпортному обладнанні, при виробництві яких будуть застосовуватися сучасні технології, аналогів яким немає в Україні, Росії, Туреччині та інших країнах Європи. До складу комплексу входять: виробничий цех площею 2008,8 кв.м, водоочисна система потужністю 7500 л/хв, компресорні №1 та №2, технологічна залізнична колія.

Важливе місце у виробництві та реалізації камене-щебеневої продукції займає **ТОВ «Євроцебінь»**, до складу якого входить кар'єр, дробильно-сортувальний завод (виробничою потужністю 1 млн. тонн у рік) та відвантажувальний термінал із залізничною колією. У 2014 році на підприємстві облаштовано другу під'їзду колію навантаження камене-щебеневої продукції вартістю 2,3 млн.грн., що дає змогу безперебійно відвантажувати продукцію.

Основним підприємством переробної галузі є **філія ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України» «Новоукраїнський комбінат хлібопродуктів»**. Дане підприємство має більш ніж вікову історію та є сучасним багатогалузевим підприємством з виробництва зернових продуктів харчування. Підприємство має чисельні нагороди, зокрема занесене у "Золоту книгу ділової еліти України". Підприємство володіє потужностями по складському зберіганню 130 тис. тонн зернових, виробництву 30,5 тис. тонн круп'яних виробів та 96 тис. тонн комбікормів на рік. Основна перевага продукції

виробництва комбінату - натуральність (збереження природної цінності продуктів переробки), біологічна цінність, легкозасвоюваність, смакові та лікувальні якості, швидкість у приготуванні, доступність у придбанні, відповідність потребам споживачів будь-якого віку.

Сільськогосподарське товариство з обмеженою відповідальністю "Степ-Агро" створене в 1997 році. На даний час діяльність "Степ-Агро" охоплює майже всі види сільського господарства: рослинництво, тваринництво, обслуговування сільськогосподарської техніки, випічка хлібобулочних виробів.

Майже кожна родина Новоукраїнщини купує до столу буханець запашного "степівського" хліба. Та й у місті Кропивницькому щоранку вишиковуються черги любителів новоукраїнської випічки біля торговельних точок, які реалізують продукцію СТОВ «Степ-Агро».

Окрасою кожного свята, обряду стали короваї, виплекані майстринями даного підприємства.

Новоукраїнський район знаходиться серед лідерів по впровадженню **енергозберігаючих технологій**, пов'язаних із виробництвом електроенергії.

У районі збудовано **9 сонячних фотоелектростанцій загальною вартістю 370 млн.грн. та загальною потужністю 7,4 МВт:**

три у с.Іванівка (ТОВ «Агротрейд» (одна), ФГ «Омельяненко»(дві), три (1 дахова) у с.Рівне (ПрАТ «Рівнянське») **по одній у с.Іванівці (ТОВ «Рассвет»)**, **у с.Комишувате (ТОВ АПК ім. Гіталова) та у м.Новоукраїнка (ТОВ «Зоря».**

Також розпочато будівництво фотоелектричної сонячної електростанції у с. Новомиколаївка (ТОВ «Лан») потужністю 2 МВт.

Крім того у 2016 році реалізовано інвестиційний проект «Сонячні промені вдень і вночі, Іванівка – райський куточок на землі» вартістю 641 тис.грн. (кошти Іванівської сільської ради).

Протягом 2016 року за рахунок коштів міжнародної технічної допомоги та місцевих бюджетів реалізовано проект «Інноваційні енергоефективні заходи вуличного освітлення у с. Приют». Реконструкція з використанням енергії сонця вартістю 855,0 тис.грн.

Питання ремонтів, стану, утримання доріг є завжди актуальним серед населення, це одне з головних завдань, тому дані питання постійно перебувають на контролі районної влади.

У районі протягом 2014-2018 років за рахунок усіх джерел фінансування проведено **капітальних ремонтів доріг на суму 16,1 млн.грн., поточних ремонтів на суму 23 млн.грн.**

Протягом липня-жовтня поточного року проводилися ремонтні роботи

на частинах автодоріг загального користування місцевого значення, виконавцем робіт є ТОВ БК "Інвест-Трейдінг".

Це дороги: Добровеличківка-Фурманівка-Новоукраїнка;
Рівне - ст. Плетений Ташлик - Плетений Ташлик;
Ліски - Козакова Балка (Новоукраїнка-Глодоси).

На частинах вказаних трьох доріг виконано ремонтні роботи, які передбачені проектами.

Зокрема, автодорога Ліски - Козакова Балка (Новоукраїнка-Глодоси) не ремонтувалася більше 10 років і була у вкрай незадовільному стані. Практично цією автодорогою рух автотранспорту був припинений. Дана дорога з'єднує віддалену Лісківську сільську раду з районним центром, є єдиним шляхом, який сполучає населені пункти ради з обласним центром, цією автодорогою проходить шкільний маршрут. Питання ремонту автодороги було взято на особистий контроль керівництва райдержадміністрації, а саме: задіяно кар'єри району, які надали щебінь, відсів, жорству для підсипання окремих частин доріг, агроформування району надавали допомогу автотранспортом, сільські ради вирубували поросль. Таким чином, було проведено додаткові роботи на автодорозі – рух автотранспорту по цій дорозі відновлено.

Крім проектних робіт на автодорогах Добровеличківка-Фурманівка-Новоукраїнка та Рівне - ст. Плетений Ташлик - Плетений Ташлик також проведено значні ремонтні роботи, частини автодоріг приведені до належного експлуатаційного стану.

Відповідно до рекомендацій обласної державної адміністрації щодо включення 1-2 автодоріг до переліку ремонтних робіт, які будуть виконуватися у 2019 році за рахунок субвенції з державного бюджету, райдержадміністрація надала пропозицію щодо проведення ремонту автодороги Новоукраїнка-Глодоси (розпочато ремонт у 2018 році). Дана автодорога також з'єднує 3 великі сільські ради, дорогою проходять шкільні маршрути та 1 міжміський та 3 приміських маршрути з перевезення пасажирів.

Що стосується **благоустрою** території, то за 2014-2018 роки здійснено робіт всього на суму **11 млн. 116 тис. грн.**, а саме: озеленення територій проведено на суму 103 тис. грн.; дорожньо-мостове господарство – фактичне виконання робіт проведено на суму 8 млн. 660 тис. грн.; зовнішнє освітлення – виконано робіт на суму 2 млн. 353 тис. грн. (встановлено 420 світлоточок, обладнано 25 км вуличних електромереж).

Населення Новоукраїнського району забезпечено транспортним сполученням. Виконуються міські, приміські та міжміські маршрути, які сполучають населені пункти сільських рад, м. Новоукраїнка та

м. Кропивницький.

Характеризуючи розвиток галузі охорони здоров'я, зазначимо, що медичну допомогу населенню району надають Новоукраїнська центральна районна лікарня та комунальне некомерційне підприємство «Центр первинної медико-санітарної допомоги» Новоукраїнської районної ради, до складу якого входять 7 лікарських амбулаторій (Комишуватська, Глodosька, Рівнянська, Ганнівська, Іванівська, Новоукраїнська № 1 та Новоукраїнська № 2 лікарські амбулаторії загальної практики сімейної медицини), а також 32 фельдшерсько-акушерських пункти.

У Новоукраїнському районі підготовка до медичної реформи розпочалася ще два роки тому - наприкінці 2016 року. У районі вжито необхідних заходів щодо виділення коштів для організації сучасних робочих місць для лікарів: забезпечено необхідним матеріально-технічним обладнанням (комп'ютери, принтери, програмне забезпечення, меблі, тощо) та підключено всі амбулаторії до мережі Інтернет, усі лікарі отримали електронний цифровий підпис, а тому вже з січня 2018 року у районі розпочався процес підписання **декларацій.** У травні поточного року заклад реорганізовано в комунальне некомерційне підприємство "Центр первинної медико-санітарної допомоги" Новоукраїнської районної ради.

Новоукраїнський центр ПМСД першим в області (05.06.2018 року) уклав договір про медичне обслуговування населення з Національною службою здоров'я України. Відповідно до цього договору у другому півріччі 2018 року Центру перераховано **8 млн. 197 тис. 070 грн.** Відтак, заробітна плата медичних працівників закладу збільшилась в 2,5 рази.

На даний час між лікарями педіатрами, терапевтами, лікарями загальної практики – сімейної медицини та пацієнтами підписано 27169 декларацій, що становить 68,1%.

Також у 2017 році проведено реконструкцію приміщення санепідстанції під Новоукраїнську лікарську амбулаторію загальної практики сімейної медицини № 2, загальна вартість проекту склала 1 млн. 91,1 тис. грн. (кошти районного бюджету - 915,8 тис. грн., кошти міської ради – 30,0 тис. грн., кошти ради сільгоспвиробників – 145,3 тис. грн.). Заклад розпочав роботу з 01 січня 2018 року. Амбулаторію оснащено необхідним медичним та технічним обладнанням. На даний час до працівників амбулаторії за медичною допомогою звернулося більше 7000 осіб.

Також для покращення матеріально – технічної бази закладів центру первинної медико-санітарної допомоги у 2014 - 2018 роках придбано основних засобів на загальну суму майже **1 млн. 500 тис. грн.:**

автомобіль Лада Гранта, 7 опалювальних котлів, 11 холодильників, 23

комп'ютери та 7 принтерів, 5 електрокардіографів, фізіотерапевтичне обладнання, 6 стерилізаторів, медичні меблі, маніпуляційні столики, 21 сумку фельдшера і лікаря, 7 пульсоксиметрів, 7 пікфлуометрів, 1 індикатор очного тиску, 6 гінекологічних крісел та інше медичне обладнання.

Протягом 2016 - 2018 років за рахунок різних джерел фінансування проводились **енергозберігаючі заходи** у лікарських амбулаторіях та ФАПх району (заміна вікон та дверей (57 одиниць), встановлення опалювальних котлів (6 одиниць), проведення капітальних та поточних ремонтів тощо). Загальна вартість робіт склала близько **765 тис.грн.**

Уцілому на утримання Центру на **2018 рік** було виділено **7 млн. 891 тис. 844 грн.** (медична субвенція з державного бюджету склала 2 млн. 041 тис. 600 грн.; медична субвенція з ОТГ – 3 млн. 042 тис. 900 грн., сільські бюджети – 840 тис. 482 грн.; районний бюджет – 1 млн. 966 тис. 862 грн.; Національна служба здоров'я України виділила 6 млн. 559 тис. 299,15 грн.);

на **2017 рік** - **14 млн. 208 тис. 802,17 грн.** (медична субвенція з державного бюджету – 489 тис. 410 грн., медична субвенція ОТГ - 4 млн. 361 тис. 200 грн., сільські бюджети – 724 тис. 340 грн., районний бюджет – 4 млн. 232 тис. 151,69 грн.);

на **2016 рік** - **9 млн. 565 тис. 766,12 грн.** (сільські бюджети – 526 тис. 621 грн.; районний бюджет - 179 тис. 849.52 грн., медична субвенція – 7 млн. 991 тис. 550 грн.; стабілізаційна дотація – 91 тис. 500 грн.);

на **2015 рік** - **8 млн. 871 тис. 454,77 грн.** (медична субвенція – 7 млн. 554 тис. 400,00 грн.; сільські бюджети – 342 тис. 056 грн., стабілізаційна дотація – 248 тис. 600 грн., районний бюджет – 514 тис. 898,77 грн., міський бюджет – 161 тис. 500 грн.);

на **2014 рік** - **7 млн. 077 тис. 828 грн.** (субвенція сільських рад – 66 тис. 220 грн.; районний бюджет – 7 млн. 011 тис. 628 грн.

Слід вказати, що упродовж останніх років за кошти місцевих бюджетів та соціально-відповідального аграрного бізнесу значно покращено матеріально-технічну базу центральної районної лікарні та центру первинної медико-санітарної допомоги.

Так, за рахунок бюджетних асигнувань **в лікарні** протягом 2014-2018 років на загальну суму **3 млн. 560,1 тис.грн.** зроблено наступне:

капітальний ремонт покрівлі хірургічного корпусу (210,0 тис.грн.); капітальний ремонт опалення рентгенкабінету (32,6 тис.грн.); ремонт покрівлі опер блоку (202,0 тис.грн.); проведено частково ремонт в терапевтичному та хірургічному відділеннях з заміною вікон на метало пластикові (710,0 тис.грн.); капітальний ремонт хірургічного відділення

(1 млн. 851,4 тис.грн.); ремонт сходової клітки (пожежного виходу) (284,7 тис.грн.); ремонт реєстратури в поліклінічному відділенні (71,0 тис.грн.); придбано дві квартири для молодих спеціалістів загальною вартістю 308,4 тис. грн. (одна - 198,4 тис.грн., друга – 110,0 тис.грн.).

Крім того придбано **46 найменувань** медичного обладнання на загальну суму **4 млн. 749,8 тис.грн.**, серед якого слід виділити **апарат УЗД** вартістю 1 млн. 929,7 тис.грн. та **лапороскопічну стійку** вартістю 749,5 тис.грн.

У рамках проекту «Сільська медицина», ініційованого Президентом України Петром Порошенком, **продовжується будівництво Ганнівської сільської лікарської амбулаторії у селі Ганнівка**. Проект реалізується за державні кошти та частково (10% загальної вартості) кошти Ганнівської ОТГ. Загальна вартість будівництва становить **6,2 млн.грн.** На даний час виконано закладку фундаменту, завершено зведення стін приміщення, проведено перекриття приміщення, встановлено вікна.

Також за кошти державного бюджету відбулися тендерні закупівлі для потреб амбулаторії **автомобіля Renault Duster** 2018 року випуску, вартістю **499944 грн.**

Протягом 2014-2018 років на виконання програми “Доступні ліки” використано 1,9 млн.грн., на реалізацію програми на 2018-2020 роки „Доступна медицина” виділено кошти з місцевих бюджетів у сумі 630,8 тис.грн.

Значну увагу приділено також розвитку **освітньої галузі району.**

За останні роки за кошти місцевих бюджетів значно покращено матеріально-технічний стан **закладів освіти**. З метою забезпечення якісних умов для навчання учнів проводяться заходи з енергозбереження.

Так, у закладах дошкільної освіти (всього **15 закладів дошкільної освіти та «Диминський навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа-дитячий садок»**) проводяться капітальні та поточні ремонти, поповнюється матеріально-технічна база.

Загальна сума виділених коштів місцевих бюджетів становить більше 12,5 млн. грн.

Зокрема, замінено віконні блоки (276) на енергозберігаючі (1 млн. 870,7 тис. грн.); проведено ремонти стель, приміщень, котелень, систем водопостачання та водовідведення (2 млн. 497,4 тис. грн.); придбано комп'ютерну техніку, пральні машини, телевізори, духові шафи, витяжки, меблі, іграшки, посуд, постільну білизну тощо (8 млн.187,3 тис. грн.

Завершується реалізація проекту «Реконструкція будівлі дитячого садка

"Зернятко" по вул. Миру у м. Новоукраїнка» за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку та коштів міського бюджету.

У 2017 році на реалізацію проекту використано 6 млн. 081,034 тис.грн. (державний бюджет – 5 млн. 282 тис.грн., місцевий бюджет – 799,034 тис.грн.). У цьому році всього профінансовано на суму 13 млн. 712,844 тис.грн. (державний бюджет – 12 млн. грн., місцевий бюджет – 1 млн. 712,844 тис.грн.), із них використано 6 млн. 560,553 тис.грн. (із державного бюджету – 4 млн.865,198 тис.грн., із місцевого бюджету – 1 млн.695,355 тис.грн.).

Заклад розрахований на 110 дітей. Планується відкриття 6 груп. Відкриття закладу дошкільної освіти "Зернятко" дасть змогу створити нові робочі місця - буде відкрито 19 педагогічних ставок та 21 непедagogічну ставку.

Новоукраїнський район одним із перших забезпечив створення освітніх округів. Так, у 2016 році в районі було створено освітній округ. На даний час функціонує 5 опорних закладів та 10 філій районного підпорядкування, у яких навчається 1644 учні.

Здійснюється підвезення до шкіл районного підпорядкування 369 учнів (100% від потреби).

Підвіз вцілому у районі здійснюється 18 автобусами до 16 закладів освіти, з них до шкіл районного підпорядкування – 12 автобусами до 8 закладів освіти.

За показниками створення опорних шкіл та підвезення дітей до закладів освіти район займає перше місце в області.

Придбано 2 шкільних автобуси (2016 р. - для Рівнянської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2, 2018 р. - для Глодоської загальноосвітньої школи I-III ступенів) на умовах співфінансування на загальну суму 3 млн. 215,0 тис. грн., із них: кошти державного бюджету – 1 млн. 723,1 тис. грн., кошти відповідних місцевих бюджетів – 1 млн. 491,9 тис.грн.

З метою забезпечення якісних умов для навчання учнів у школах проводяться роботи по проведенню поточних та капітальних ремонтів, покращенню матеріальної бази, заходи з енергозбереження. Всього на вказані цілі використано **більше 16 млн.грн.:**

проведено заміну віконних блоків (279) на суму 2 млн.055,9 тис.грн.;

проведено роботи по забезпеченню системи опалення закладів (5 млн. 169.2 тис.грн.), у тому числі із заміною котлів на альтернативний вид палива (Глодоська ЗШ та Рівнянська ЗШ № 5). Економія за 3 місяці в теперішніх цінах складає близько 230,0 тис. грн.;

проведено ремонт будівель, каналізаційних систем та

електрозабезпечення (3 млн. 381,0 тис. грн.);

придбано комп'ютерну техніку, мультимедійне обладнання, меблі, кухонний інвентар, обладнання для котелень, енергозберігаючі лампочки та світильники (4 млн. 341,3 тис. грн.);

у 2017-2018 роках придбано 7 кабінетів природничо-математичного напрямку (765,8 тис. грн.) та мультимедійне обладнання до них (342,2 тис. грн.

У 2017-2018 роках охоплення дітей позашкільною освітою зросло до 84,5%. Переможці олімпіад, конкурсів отримують районну стипендію, а з 2017 року преміюються путівками на відпочинок у літні табори на березі Чорного моря.

На проведення заходів з оздоровлення та відпочинку дітей влітку протягом 2014-2018 років з районного бюджету виділено 1 млн. 562,4 тис. грн., відпочинком охоплено 55,1% від загальної кількості учнів 1-10 класів шкіл району.

З метою забезпечення **реформи Нової української школи** закуплено обладнання для перших класів на суму **819,36 тис. грн.** (16 ноутбуків, 16 принтерів, 197 комплектів меблів (стіл+стілець), дидактичний матеріал). Із них кошти державного бюджету - 534,1 тис. грн., місцевого бюджету - 284,26 тис. грн.

У закладах загальної середньої освіти, де запроваджено інклюзивне навчання, обладнано сенсорні кімнати для дітей з особливими освітніми потребами, придбано спеціалізовану літературу для корекційних занять, обладнання та розвивальні ігри для роботи з учнями.

Слід відмітити, що у районі за вказаний період проведено 56 спортивно-масових заходів районного рівня з різних видів спорту, де брали участь 3660 осіб.

За кошти державного та місцевого бюджетів встановлено **перший в районі спортивний майданчик із штучним покриттям** на базі Рівнянської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 5. На будівництво використано **1 млн. 499 тис. грн.** (кошти державного фонду регіонального розвитку (749,5 тис. грн.) та кошти місцевого бюджету (749,5 тис. грн.).

Також протягом 2014-2017 років для закладів освіти придбано спортивний інвентар на суму 346,3 тис. грн. та здійснено поточні ремонти 3 спортивних залів (Новомиколаївська, Глодоська та Іванівська школи) на суму 307,0 тис. грн.

Протягом чотирьох років поспіль реалізується **національно-патріотичний проект «Захисник Кіровоградщини»**. На території урочища «Малі Байраки» проводиться перший (районний) етап гри «Сокіл» («Джура») та навчально-польові збори за участі представників військової частини,

районного військового комісаріату, учасників АТО. Для проведення даних заходів використано **472,2 тис. грн.**

Не відстає у розвитку від інших і сфера культури району.

Завдячуючи підтримці районного та місцевих бюджетів, місцевих підприємців на сьогодні колективи, які працюють в сільських закладах, закладах культури районного підпорядкування, можуть з гордістю виступати в нових костюмах, забезпечувати якісний звук, освітлення, завдяки заходам з енергозбереження проводити заняття в теплих приміщеннях, перемагати на різного рівня фестивалях, учні дитячих музичних шкіл можуть навчатися на нових більш професійних інструментах.

Зокрема, у закладах культури протягом 2014-2018 років проведено капітальні та поточні ремонти на загальну суму більше **3 млн. 200,0 тис.грн.,** за спонсорські кошти виконано ремонти на загальну суму **888,5 тис. грн.:**

заміна вікон та дверей на енергозберігаючі, заміна котлів та встановлення опалювальних систем, зовнішні та внутрішні ремонти, утеплення приміщень, перекриття покрівель) центрального Палацу культури "Ювілейний", Комишуватського сільського будинку культури та бібліотеки, Диминського сільського будинку культури та бібліотеки, Рівнянського, Іванівського, Захарівського сільських будинків культури та районної бібліотеки, Рівнянської, Приютівської сільських бібліотек, Рівнянської дитячої музичної школи.

Також поповнено матеріально-технічну базу закладів культури на суму **901,5 тис.грн.**

Окремо хочеться сказати про **Фурманівську зелену садибу «Бджілка»**, що у с.Фурманівка, яка увійшла у п'ятірку кращих садиб Кіровоградщини і відзначена дипломом переможця Всеукраїнського рейтингу 100 кращих садиб сільського зеленого туризму України та пройшла категоризацію «Українська гостинна садиба».

У вересні 2016 року в м.Новоукраїнка було відкрито пам'ятник Тарасу Григоровичу Шевченку. Реалізація цього проекту стала можлива завдяки співпраці влади, бізнесу та громади.

В екологічно чистому та мальовничому місці біля села Воронівка, на березі річки Чорний Ташлик ПрАТ НВП «Радій» (керівник - голова спостережної ради підприємства Бахмач Євгеній Степанович) проводить будівництво бази відпочинку. У 2018 році **база відпочинку "Скіфія"** розпочала прийом відпочиваючих. До послуг гостей піщані пляжі, катання на каяках та катамаранах, місця для пікніка, кафе-бар, рибалка, парковка для автотранспорту.

Значна увага приділяється питанню надання адміністративних послуг населенню.

Так, у листопаді 2013 року утворено Центр надання адміністративних послуг Новоукраїнської районної державної адміністрації. За період з 2014 року по 2018 рік кількість адміністративних послуг органів місцевого самоврядування, органів виконавчої влади та територіальних підрозділів міністерств та відомств, які можливо отримати через Центр збільшилась з 32-х послуг в 2014 році до 110 адміністративних послуг в 2018 році.

За період з 2014 року по 2018 рік через Центр надано 35613 адміністративних послуг (в середньому 29 адміністративних послуг в день). Кількість осіб, які скористалися консультаційними послугами Центру, складає близько 50000 осіб.

З метою підтримки впровадження реформи децентралізації надання адміністративних послуг в 2016-2018 роках на функціонування Центру виділялись кошти в розмірі 117920 гривень.

Центром за період 2016-2018 років забезпечено надходжень до районного бюджету в сумі 401376 гривень. Для полегшення оплати адміністративних послуг в приміщенні Центру встановлено платіжний термінал «ПриватБанку», через який держателі карток міжнародних платіжних систем MasterCard, VISA, Простір, емітованих будь-яким банком світу мають можливість оплатити адміністративні послуги, які надаються в Центрі.

Нашим завданням є забезпечення матеріальної підтримки військових частин Збройних Сил України, Національної гвардії України продовольством, пальномастильними матеріалами, матеріально-технічними засобами, сприяння у розв'язанні соціально-побутових проблем, задоволенні культурних і духовних потреб військовослужбовців, організації військово-патріотичного виховання молоді та її підготовки до виконання військового обов'язку.

Так, райдержадміністрацією здійснюється **шефство над військовими частинами А0680 та А1840.**

Хочу зазначити, що військову частину А0680 очолює Герой України - полковник Олександр Трепак, командир загону спеціального призначення 3-го окремого полку спеціального призначення.

Протягом 2016-2018 років на виконання районної програми "Територіальна оборона" вказаним військовим частинам виділено **190 тис.грн.**

Також на **підтримку діяльності Державної пожежно-рятувальної частини (19-ч)** за 2014-2018 роки з районного бюджету виділено **477800 грн.** для придбання паливно-мастильних матеріалів, апаратів на стисненому повітрі, спеціальних захисних костюмів, у т.ч. захисні пожежні каски та захисне взуття.

Належним чином в районі забезпечується **підтримка учасників**

антитерористичної операції та членів сімей загиблих учасників АТО – мешканців Новоукраїнського району.

Протягом 2014-2018 років з районного бюджету виділено **828,8 тис. грн.** на виконання заходів Комплексної програми підтримки учасників антитерористичної операції та членів їх сімей – мешканців Новоукраїнського району на 2014-2020 роки.

З метою реалізації соціальної акції «Пам'ятаємо. Підтримуємо. Допомогаємо.» Новоукраїнським районним центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді складено **соціальні паспорти та оцінки потреб сімей (осіб) щодо батьків загиблих учасників АТО.**

Всього складено 303 соціальних паспортів, 282 Анкети опитування щодо проблемних питань військовослужбовців та 282 Анкети визначення потреб в отриманні учасником АТО пільг, компенсацій, передбачених Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

Для надання допомоги членам вказаних сімей закріплено соціальних працівників, представників місцевого бізнесу, волонтерських загонів з числа учнівської молоді та медичних працівників.

Протягом звітного періоду психологічну допомогу надано 174 учасникам АТО, поставлено на облік в центр зайнятості 72 учасника, працевлаштовано 42, надано юридичну консультацію 104 особам, надано допомогу у відновленні документів 13 особам, здійснено оцінку потреб у 105 сім'ях, отримали медичні послуги 226 учасників АТО, отримали земельні ділянки 479 учасників АТО.

Відповідно до законодавства районна державна адміністрація є органом опіки та піклування. При райдержадміністрації створено дорадчий орган – **районну комісію з питань захисту прав дитини.** Діяльність щодо захисту прав та інтересів дітей на території району здійснює структурний підрозділ районної державної адміністрації - служба у справах дітей.

На даний час всього на території Новоукраїнського району проживає 8000 дітей, враховуючи ОТГ.

Для своєчасного захисту прав та інтересів дітей в районі, контролю за дітьми, які опинилися в складних життєвих обставинах, схильні до бродяжництва, жебракування, інших негативних проявів налагоджено чітку співпрацю між органами опіки та піклування та відповідними службами.

Протягом 2014-2018 років за позовом райдержадміністрації до суду було позбавлено батьківських прав або відібрано дітей без позбавлення 45 осіб, винесено 358 офіційних попереджень батькам про невиконання ними обов'язків відносно їх дітей, до адміністративної відповідальності за статтею 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення притягнуто 113 осіб.

У вказаний період у районі 125 дітей отримали статус дитини-сироти,

дитини, позбавленої батьківського піклування, із них усиновлено 9 дітей, передано під опіку, піклування 74 дитини, влаштовані в прийомні сім'ї та дитячі будинку сімейного типу 28 дітей.

Протягом останніх п'яти років на території Новоукраїнського району було створено 3 прийомні сім'ї, до яких було влаштовано 7 дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування.

У 2016 році на території Новоукраїнського району вперше був створений дитячий будинок сімейного типу, до якого було влаштовано 6 дітей, позбавлених батьківського піклування.

На даний час на території сільських рад району функціонує 7 прийомних сімей, де виховується 12 дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування.

Важливим завданням органів влади є забезпечення дітей-сиріт та осіб із їх числа власним впорядкованим житлом.

Так, на початку грудня 2018 року Новоукраїнською районною державною адміністрацією за рахунок субвенції із державного бюджету місцевим бюджетам для забезпечення житлом дітей-сиріт та осіб із їх числа за рахунок співфінансування із Приютівською та Рівнянською сільськими радами було придбано три житлових об'єкти: **2 будинки у селі Приют та 1 трикімнатну квартиру у селі Рівне.**

Таким чином **трьох осіб із числа дітей-сиріт** було забезпечено власним впорядкованим житлом. Робота у цьому напрямку продовжується і далі.

Найбільш значимі проекти (об'єкти), реалізація яких планується у Новоукраїнському районі протягом 2019-2021 років.

1) Продовження реконструкції виробничої будівлі під кам'яно-переробний комплекс ПАТ “Капустянський граніт” у с. Кам'яний Міст Новоукраїнського району.

Введення в дію комплексу дозволить збільшити обсяги виробництва блоків гранітних, як сировини для подальшої переробки на плитку, збільшить реалізацію продукції та сприятиме створенню нових робочих місць в районі.

Завдання - збільшити потужність до 200 тис.кв. м/рік та збільшення інвестицій до **2 млн. дол. США** протягом 2019 року. Будівництво здійснюється за **власні кошти підприємства.**

2) “Будівництво сонячної фотоелектричної електростанції потужністю 2 МВт ТОВ “Лан” у с. Новомиколаївка Новоукраїнського району.

Вартість проекту складає 66,0 млн.грн., реалізація - протягом 2018-2019 років.

Будівництво буде здійснюватися за **власні кошти підприємства.**

На даний час виготовлено проектно-кошторисну документацію.

3) Будівництво сонячної фотоелектричної електростанції потужністю 2 МВт ТОВ “Рассвет” у с. Іванівці Новоукраїнського району.

Вартість проекту складає **66,0 млн.грн. протягом 2019-2020 років.**

Будівництво буде здійснюватися за **власні кошти підприємства.**

На даний час виготовлено проектно-кошторисну документацію.

4) Закладення підземного крапельного зрошення для вирощування сільськогосподарських культур площею 30 га ПрАТ “Рівнянське” у с. Рівне Новоукраїнського району.

Завдання проекту - впровадження крапельного зрошення в господарстві для зменшення залежності сільськогосподарського виробництва від несприятливих природно-кліматичних умов; ефективне використання водних і земельних ресурсів для зрошення в умовах нестійкого зволоження.

Вартість проекту складає **5,0 млн.грн. протягом 2019-2020 років.**

Будівництво буде здійснюватися за **власні кошти підприємства.**

На даний час замовлено проектно-кошторисну документацію.

5) Будівництво елеватора ФГ «Землероб» на 6 тис. тонн у с.Воронівка Новоукраїнського району.

Завдання проекту - сушка, очистка та зберігання вирощеної в господарстві продукції; збереження вирощеного врожаю для отримання максимального прибутку при його реалізації.

Вартість проекту складає **12 млн.грн. протягом 2018-2019 років.**

Будівництво здійснюється за **власні кошти підприємства.**

На даний час зроблено монтаж технологічного устаткування (силосів для зберігання зерна, обладнання для прийому та транспортування зерна, обладнання для очищення і сушіння, перевірки якості зернових). Необхідно провести монтаж електротехнічного обладнання та пусконаладжувальні роботи.

б) Продовження поточного ремонту автодороги загального користування місцевого значення О121403 Новоукраїнка – Глодоси, протяжністю 16,2 км.

Завдання - приведення дороги у належний експлуатаційний стан, улаштування асфальто-бетонного покриття відповідно до проекту.

Джерело фінансування - субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам. **Загальний обсяг фінансування на 2019 рік складає 24590,6 тис.грн.**

На 2018 рік було заплановано провести ремонтні роботи на частині автодороги **2,2 км на суму 7,1 млн. грн.** Ремонт розпочато, **виконано 360 метрів вирівнюючого шару асфальто-бетоном.**

Слід вказати, що дорога з'єднує 11 сіл Лісківської, Глодоської та Новомиколаївської сільських рад з районним центром (м. Новоукраїнка) та обласним центром (м. Кропивницький), забезпечує рух шкільних автобусів, автомобілів швидкої медичної допомоги та іншого життєво необхідного транспорту, зокрема, постачання хлібопродуктів.

7) Технічне переоснащення системи теплопостачання із встановленням опалювального пункту модульного типу для філії Глодоської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Новоукраїнської районної ради Кіровоградської області «Новомиколаївська загальноосвітня школа» (с. Новомиколаївка, вул. Шкільна, 1 Новоукраїнського району).

Завдання:

1. Встановлення опалювального пункту модульного типу на території школи.
2. У приміщенні опалювального пункту встановлення твердопаливних котлів типу КС-Т-200 (2 шт.) із обов'язковою хімічною водоочисткою, встановлення циркуляційних насосів.
3. Встановлення димових труб.
4. Прокладання зовнішньої теплотраси із попередньо ізольованих труб та підключення до існуючої системи опалення в підвальному приміщенні школи.
5. Влаштування складу палива.

Загальна вартість проекту складає 1552,793 тис.грн. – кошти місцевого бюджету. Термін реалізації – 2019-2021 роки.

Значимість проекту:

1. Виведення котельні з підвального приміщення з метою створення безпечних умов у закладі освіти, дотримання протипожежних норм.
2. Перехід на альтернативні види палива (пелети з лушпиння соняшника).

На даний час виготовлено проектно-кошторисну документацію та проведено технічну експертизу проекту.

8) Технічне переоснащення системи теплопостачання із встановленням опалювального пункту модульного типу для Іванівського навчально-виховного об'єднання «загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів-дошкільний навчальний заклад» Новоукраїнської районної ради Кіровоградської області (с.Іванівка, вул. Шкільна, 5 Новоукраїнського району).

Завдання ті ж самі, що у Новомиколаївській школі.

Загальна вартість проекту складає 1553,507 тис.грн. – кошти місцевого бюджету. Термін реалізації – 2019-2021 роки.

На даний час теж виготовлено проектно-кошторисну документацію та проведено технічну експертизу проекту.

9) Продовження будівництва Ганнівської сільської лікарської амбулаторії у с. Ганнівка Новоукраїнського району.

Завдання проекту - створення належних умов для надання якісного медичного обслуговування жителям сільських територій; створення належних умов для роботи медичних працівників.

Проект реалізується за державні кошти та кошти місцевого бюджету (10 % від загальної вартості проекту, яка становить 6,2 млн.грн.).

На даний час виконано закладку фундаменту, завершено зведення стін приміщення, проведено перекриття приміщення, встановлено вікна.

10) Капітальний ремонт (заміна вікон) у приміщеннях Новоукраїнської центральної районної лікарні (пров. Лікарняний, 1, м.Новоукраїнка Новоукраїнського району).

Завдання - утеплення та енергозбереження у приміщеннях лікарні.

Загальна вартість проекту становить **2 млн. 248,9 тис. грн.** Виділено коштів на 2018 рік: з державного бюджету – **1 млн.174,0 тис. грн., з районного бюджету – 35220 грн.**

Ремонтні роботи розпочато у 2018 році (виконано на 50%), завершення планується у 2019 році.

Потреба коштів для закінчення ремонту становить 1 млн.039,7 тис. грн.

11) Встановлення очисних споруд у с. Рівне Новоукраїнського району.

Вартість проекту складає **2,7 млн.грн.** - кошти фонду регіонального розвитку. Термін реалізації – **2019-2021 роки.**

Значимість проекту: будівництво очисних споруд – це необхідний крок для збереження екології, навколишнього світу і самої людини.

На даний час подано пропозиції для державного фінансування через ДФРР.

12) Продовження будівництва туристично – готельного комплексу “Скіфія” ПрАТ НВП «Радій» у с.Воронівка Новоукраїнського району.
Керівник проекту - голова спостережної ради підприємства **Бахмач Євгеній Степанович.**

Завдання проекту - створити доступне комфортне та безпечне місце відпочинку для мешканців району та області.

Вартість проекту складає **150 млн.грн. протягом 2018-2025 років.**

Будівництво здійснюється за власні кошти підприємства.

У цьому році туристична база «Скіфія» розпочала прийом

відпочиваючих. Розробляється проектно–кошторисна документація щодо будівництва готелів на 150 номерів, басейнів, ресторану, штучних озер з водоспадами та фонтанами, буде закладено парк площею 50 га. Планується розширення пляжної зони до 5000 відпочиваючих. Заплановано будівництво аквапарку з атракціонами на 1000 чоловік.

Висновок.

Користуючись нагодою, висловлюю вдячність структурним підрозділам райдержадміністрації, районній, міській, сільським радам та їх депутатському корпусу, керівникам сільськогосподарських та промислових підприємств, установ та організацій району, всім тим, хто доклав свої зусилля для забезпечення нашої злагодженої роботи, підвищуючи тим самим добробут населення району. Адже втілення в життя наміченого можливе лише при умові дієвості та конструктивній співпраці всіх зацікавлених сторін – органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, депутатів всіх рівнів, територіальних громад, господарського комплексу та громадських формувань, їх солідарної відповідальності за стан справ у районі.

Запевняю, що й надалі зусилля районної державної адміністрації будуть націлені на закріплення позитивних тенденцій розвитку економіки краю, забезпечення ефективного соціального захисту тих, хто цього потребує.
